

Tallinna Ülikooli rahvusvahelise konverentsi „Eesti kultuuri suurpeod maailmapärandis“ ettekannete lühikokkuvõtted

I osa 9.30–12.00

Guntis Smidchens

“The Heritage of Baltic Song Festivals”

Viewed from outside, Estonian, Latvian and Lithuanian song festivals today all look the same. What makes them look similar --every few years, a mass choral concert on an outdoor stage-- also makes them unique; Baltic song festivals are unlike any other cultural event anywhere else in the world. In this international context, Balts share an inspiring, unique heritage, a memorable chapter in the world history of nonviolent political action: Balts maintain living memories of the Singing Revolution, the only mass movement in human history to identify and use songs as the key weapon in a successful struggle for political independence.

Viewed from within the three cultures and languages, song festival heritage is much more complex. It is a combination of many living traditions: Verbal (songs, public speeches, informal cheers, personal experience stories), material (clothes, flags, flowers, stages and stage decorations, foods), and customary (processions, concerts, actions during performances, sequences of events), and each tradition carries multiple functions and meanings. This paper surveys singers and dynamic song repertoires to trace out dramatic changes over time, and to reveal substantial differences between the three national song festival traditions. It nevertheless argues that there is a stable, essential foundation common to all three: The experience of each individual singer before, during and after the festival. This is a shared heritage of Estonian, Latvian and Lithuanian song festivals.

Stansilav Nemeržtski

„Lauldes ja tantsides õnnelikuks: eestlaste suurpeod ja subjektiivne heaolu“

Hulk maailmas tehtud uurimusi on kinnitanud, et harrastustegevused suurendavad inimeste rahulolu oma eluga. Subjektiivne heaolu, mis on eluga rahulolu üks peamisi komponente, oleneb suuresti sellest, kui palju ja kui pühendunult saame tegelda meelepärase tegevusega. Eriti tähtis roll on selles

kultuuri ja pärandiga seotud harrastustel, mille hulka kuuluvad ka rahvatants ja -laul.

XXVI laulu- ja XIX tantsupeo ajal korraldati esinejate seas küsitlus, kus keskenduti omakultuuriharrastustega tegelemise põhjustele ja seostele subjektiivse heaolu ja loova eneseväljendusega. Ettekandes tutvustatakse küsitluse tulemusi ja arutatakse nende tähenduste üle laiemas kontekstis.

Sille Kapper

„Missugust omakultuuri hoiaime tantsupidudel?“

Missugust rolli mängib tantsupidudel osalemine pärimusliku tantsimisega seotud teadmiste ja oskuste säilitamisel ning edasikandmisel nüüdisaja Eestis? Millised pärimustantsu ideelised ja teostuslikud aspektid leiavad tähelepanu ning mis ja miks heidetakse kõrvale? Ettekande aluseks on minu tantsuetnograafilised välitööd aastatel 2008–2015 kahes osaliselt kattavas *tantsumaaailmas*: nendeks on pärimuslik tantsimine ja rahvatantsuharrastus, kusjuures viimase hulka kuulub tänapäeva Eestis üsna möödapääsmatult ka tantsupidudel osalemine. Uurimus näitas, kuidas me ise tantsupidude protsessi käigus hoides loome ka neid institutsioonilise *tõe režiime*, mis teinekord jätavad varju alternatiivsed, kuigi omakultuuri säilitamisel ja edendamisel olulised teadmised.

Petri Hoppu

“Identity and Agency in Contemporary Skolt Sámi Folk Dance”

My presentation examines the role of dance of the Skolt Sámi in Finland in negotiating their history, identity and agency. The Skolts' original homeland was situated mostly in present-day Russia but partly also in Norway and Finland. In 1852 the border between Norway and Russia was closed, leaving one of the Skolts' villages in Norway, and in 1920, the border between Finland and Soviet Russia was drawn as a straight line through the Skolts' homeland. Finally, World War II devastated the Finnish Skolts' lives. The Skolt homeland was ceded to the Soviet Union, and the Skolts themselves were evacuated to the eastern parts of the municipality of Inari in Finland.

What makes the Skolts unique among other Sámi groups in Finland and Scandinavia are their dances. Since the 19th century, Skolts have danced popular couple and group dances of Russian origin. Similar dances have been known among other Sámi in Kola Peninsula as well. Today, the Skolts are reflecting their dances and dancing from new perspectives, integrating them to their contemporary hybrid identities. This strategy does not entail an exclusive

protection of traditions, but it provides the Skolts a possibility to negotiate both with their history and contemporary society. As a result, despite their dramatic past, diaspora, and discrimination in their new settlements, the Skolts have "been able to preserve their culture and distinctive, yet ever-changing ethnic identities. Their identities are characterized by many points in their social and personal histories, and dancing is a part of the routes they have travelled within these experiences.

Mare Kõiva, Glory Toom

„Rahvatants omakultuuri osana Austraalia kontekstis“

Egge Kulbok-Lattik

„Eestlaste omakultuuri areng ja riiklik kultuuripoliitika“

Ettekanne raamib ülevaatlikult üldistades üheks tervikuks Eesti (ja Balti riikide) kultuuripoliitilise minevikukogemuse. Selle kogemuse ainulaadsus seisneb selles, et meie lähiajalugu kätkeb nii lääneliku rahvusriigi kui ka Nõukogude modernismi kogemust. Missuguseid erinevusi ja sarnasusi märkame eri poliitiliste süsteemide praktikates? Vaatleme Nõukogude kultuuripoliitika erijooni, tuues välja selle ambivalentse ja mõju eestlaste omakultuuri arengule.

II osa 12.30–15.45

Maarja Lõhmus

„Omakultuur ja suurpeod Eesti ringhäälingus“

Laulupidude ja tantsupidude esitamine Eesti Raadios ja Eesti Televisioonis on olnud kultuuriline, poliitiline ja ajakirjanduslik suursündmus, mis on ka arendanud ringhäälingut kui institutsiooni sisuliselt. Laulupeoreportaažid on läbi aegade olnud ühiskonna identiteedi tulevikku vaatav osa. Eesti kultuuri esimene raadiomees Felix Moor, kes oli Eesti ajakirjandusliku kõne ja esitluse märk, töötas raadios aastast 1927. Ta tegi oma viimase, XII üldlaulupeo reportaaži 1947. aastal (<http://arhiiv.err.ee/vaata/xii-uldlaulupidu-28-06-1947-a-xii-uldlaulupidu-28-06-1947-a-laulupeo-rongkaik>). See on murtud aja märk, suurkuju peab paberilt lugema ettekirjutatud ideoloogilist teksti, esituses on konarusi, pause ja vigu ning vigade parandusi. Ideoloogiliselt võõras tekst kultuuris hinnatud ja armastatud inimeste esituses on sümbolne märk

ideoloogia ja kultuuri pingelistest protsessidest ENSVs, milles laulu- ja tantsupidude reportaaž oli ajakirjanduslik suurvorm.

Ettekandes analüüsin laulupeoreportaažide ajakirjanduslikku arengut, näited 1947, 1962, 1969, reportaaže teevad Ivar Trikkel, Kaarel Toom, Hans Kivilo, Lembit Lauri, Mari Tarand, Age Raa, Ene Hion, Helju Jüssi jt. (vt <http://arhiiv.err.ee/vaata/laste-laulupidu-1962-a> ja <http://arhiiv.err.ee/vaata/kop-heliarhivaar-kop-heliarhivaar-28602>). Laulupidude reportaažidest ja ülekannetest on saanud Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni suurvorm, mis on sellisena ainulaadsed kogu maailmas.

Iivi Zajedova

„Väliseestlaste suurpeod ja nende roll omakultuuri hoidmisel“

Eesti rahva suurpidude uurimisel on vaja arvestada seda, et pärast II maailmasõda eesti rahvakultuur jagunes. Paljud eestlased põgenesid Nõukogude okupatsiooni eest vabasse maailma ja nii killunes eestlaskond geograafiliselt välis- ja kodueestlasteks. Lahutatud eesti kogukonnad püüdsid erinevates oludes hoida oma traditsioone, mida samas mõjutasid asukohamaa kultuur ja kombed.

Eesti Vabariigi iseseisvumise taastamisest on möödunud üle kahekümne aasta. Ettekanne püüabki näidata väljaspool Eestit toimunud suurpidude rolli omakultuuri hoidmisel eri aegadel kuni tänapäevani, kui pole enam nii tähtis poliitiline tahk, vaid on tekkinud vajadus hoida alal ühist kultuuri ja ühiseid traditsioone. Ettekande aluseks on aastatel 2007–2015 tehtud välitööd.

Ain Haas

„Eesti rahvamuusika säilitamine välismaal ja kodumaal“

20. sajandi keskpaigaks olid vanad rahvapillid ja arhailine laulustiil (regilaul) eesti kultuurist peaaegu kadunud. Mängiti pigem moodsatel rahvusvahelistel pillidel, eriti löötspillil ja kitarril, ning lauldi kooliõpikust võetud ja raadiost kuulnud uusloomingulisi viise ja saksa šlaagreid. Käesolev ettekanne käsitleb vanade rahvapillide (kandle, hiiurootsi kandle ja torupilli) ning regilaulu tagasitulekut. Nende traditsioonide taaselustamine on paremini edasi jõudnud ja juurdunud kodumaal, eelkõige tänu Eestis asuvate muusikakoolide ja muuseumide abile. Seesama, ehkki vähemal määral, on toimunud ka väliseestlaste seas. Mõlemal pool on esivanemate kadunud kultuurist vaimustatud eestvedajad-võtmeisikud mänginud suurt rolli. Huvi kadunud pillide ja lauluvormi vastu annab tunnistust soovist seista vastu moodsa ühiskonna pealesunnitud homogeensusele. Linnastumine, rahvusvahelised kontaktid ja moodne tehnoloogia aitasid suuresti kaasa rahvamuusika

populaarsuse langusele möödunud sajandil, kuid needsamad tegurid on viimasel ajal osutunud väga tähtsateks abivahenditeks kunagiste traditsioonide taaselustamises.

Martin Ehala

„Kuidas määratleda Suur-Eesti identiteeti?“

Traditsiooniliselt on eesti rahvuslikku identiteeti määratletud üsna kitsalt ja konkreetselt: eestlane on inimene, kes räägib eesti keelt emakeelena ja eelistatult ilma aktsendita. Praktilise elu seisukohalt on sellest pikka aega täiesti piisanud, eriti rahulikel aegadel, kui ühiskonnaliikmete meelsuse erisustel pole erilist tähtsust.

Keerulistel aegadel on aga keelepõhine määratlus jäänud paljude meelest liiga laiaks, sest keele emakeelena kõnelemine ei taga veel samade tuumväärtuste jagamist. Sellistel aegadel muutub oluliseks „õige eestlase“ määratlemine, millega enamasti arvatakse rahvuskehast välja need eesti keele emakeelekõnelejad, kes ei jaga määratlejaga samu tuumväärtusi.

Suur-Eesti identiteedi defineerimiseks on aga ka eesti keele oskus emakeele tasemel liiga kitsas, sest arvab asjatult eestlaskonnast välja hulga inimesi, kes muu kui keeleoskuse põhjal oleks igati „õiged“ eestlased. Eestlaskonna definitsiooni venitamine keelepõhisest laiemaks aga võib paljudele „õigetes“ eestlastes tekitada kõhedust, sest nii võivad hakata end eestlaseks pidama inimesed, kellega nad ei tunne midagi ühist. Ja see muudab neid Suur-Eesti idee suhtes üsna tõrjuvaks, mis selle identiteedi kujunemist pärsib.

Suur-Eesti identiteedi arenemise põhieeldus on niisiis piiride paikapanek: need ei tohiks olla nii avarad, et eestlaseks võiks end möllida kes tahes (näiteks e-kodakondsuse kaudu), samas aga oleks piisavalt avarad, et eestlasena saaksid end määratleda need, kes väärtustavad eestlust kui rahvuslikku identiteeti.

Probleemi analüüsimiseks avab ettekanne identiteedi kui nähtuse olemuse ja peatub viisidel, kuidas rahvuslikku identiteeti määratleda. Selle teoreetilise aluse põhjal keskendub ettekanne viisidele, kuidas määratleda Suur-Eesti identiteeti ja mida selle identiteeti arendamiseks oleks vaja ja võimalik ette võtta.

Hain Rebas

„Suur-Eesti laulupidude 20. sajandi politiseeritusest“

Millises võtmes võime rääkida eesti koorilaulu politiseeritusest ja lõhest viimase kolmveerandsaja aasta jooksul? Ernesaksa fenomen. Eesti NSV muusikarahva omavahelised suhted. RAM Roots 1967. aastal.

Eesti laulupeod väljaspool Eestit. Juhan Aavik, Eduard Tubin ja Tuudur Vettik eesti sõjajärgse koorimuusika järjepidevuse kandjaina, kes kindlustasid Välis-Eestis eesti koorilaulu parima taseme ja rahvusliku hoiaku.

Kes juhtis tegelikult laulukoorindust NSV Liitu hõivatud Eestis? Erilist huvi pakub tol ajal Ernesaksa läheduses esinenud Raoul Viiese suhe EKP tippude ja ka KGBga.

Lipulaul ja Ernesaks. „Mu isamaa on minu arm“ on hea ja kaunis laul, mida lauldakse juba aastakümneid püstipäi ka Välis-Eestis. Aga see ei ole loomult ega sisult Eesti lipulaul. Lipulaul on Enn Võrgu „Kaunistagem Eesti kojad“. On viimane aeg tõsta see ka Eesti Vabariigi ametlikuks lipulauluks.

Sandra Vokk

„Erinevad lood, jagatud pärand – loovestmise roll omakultuuri edasikandmisel“

- Tugev ja sidus Eesti sõltub sellest, kuidas me kooskõlastame erinevad lood ja arusaamad meie ühisest minevikupärandist.
- Loovestmine on oluline teadmiste edasiandmise viise. Traditsioonilised teadmised võimaldavad teada, *kuidas* ja *et* loovestmine võimaldab meil teada, *mis tunne on*.
- Digitehnoloogia, internet ja audiovisuaalne keel avavad uusi võimalusi lugude jutustamisel, sotsiaalsete muutuste esilekutsumisel ja omakultuuri uuenduslikul edasikandmisel.